

Druhá přednáška na shromáždění delegátů. Element bratrskosti jako morální atmosféra v duchovních společenstvích je předpokladem pro usilování o vhledy do duchového světa. A přesto jsou stále rozepře v těchto společenstvích, poněvadž je vnášeno obyčejné duševní naladění do pozorování duchovních skutečností. Je žádoucí větší míra tolerance. Anthroposofie vyžaduje přetvoření duše. Problém nepřátel. Duchovnímu badateli je vnucována obrana před nepřáteli, aby jej odváděla od jeho vlastních úkolů. Přednášky ve Vídni a v Oxfordu: ani jednou nebylo použito slova anthroposofie. Negativní a pozitivní aspekty výstavby společenství. Hnutí a společnost: obsah a forma. Pouze když stavy vědomí nebudou nepřípustně promíchané, může být založeno anthroposofické společenství.

Stuttgart 28. února 1923

Rudolf Steiner

Byl bych ovšem rád i v tomto shromáždění, jako to činím před milými členy Anthroposofické společnosti v ostatních přednáškách, promluvit o zcela zvláštních věcech anthroposofického obsahu. Ale celkový průběh shromáždění, všechny události těchto dnů mne nutí, abych tu pojednal právě o takových otázkách, které souvisí s bezprostředními zájmy tohoto shromáždění. Doufejme, že se opět naskytne příležitost, i když nikoli k vám všem najednou, promluvit přece při opětovných příležitostech k jednotlivým skupinám o anthroposofických otázkách v užším smyslu. V obou těchto přednáškách má být však naznačeno, jak anthroposofie může vskutku být určitým druhem životní moudrosti, jak může vplývat do našich denních úmyslů a do denně působícího smýšlení. A tak bych vám rád podal z anthroposofického hlediska jakýsi podklad k tomu, o čem se zde bude jednat. Mluvil jsem v tomto smyslu včera o možném vytvoření společenství v Anthroposofické společnosti; a chtěl bych v této souvislosti prohovorit některé věci, které ukazují, jak anthroposofické nazírání na svět vede ke správnějšímu chápání života, než je to možné bez něho.

Abych ukázal protějšek toho, o čem jsem mluvil včera, chtěl bych vyjít z něčeho, co dobře znají ti, kteří jsou seznámeni s dějinami takových společenství spočívajících na podobných základech jako Společnost anthroposofická. Později pak poněkud naznačím také, v čem spočívá rozdíl mezi touto Anthroposofickou společností a jinými společnostmi. Chtěl bych ale nejdřív poukázat na to, že již bylo mnoho společností na světě, které opírají svůj život o nějaké získané výhledy do duchového světa, ovšem odstupňované podle toho, co bylo možné v postupných údobích historického vývoje lidstva a samozřejmě také podle toho, co umožňovaly povahy a schopnosti lidí, kteří se takových společností účastnili.

Ve velkém množství takových společností můžeme najít všechny možné stupně, od společností nejméně vážných, vskutku nejdůležitějších, i ke společnostem s obsahem šarlatánským. Kdo je obeznámen s dějinami takových společností, ví však jedno skutečně dobře. Totiž, že v takových společnostech je vždy vytvářen určitý druh morálního ovzduší, a to s určitou nutností, jsou-li přítomny určité podmínky, o nichž můžeme říci: mezi lidmi takových společností je snaha po opravdovém, pravém lidském bratrství. Můžeme tudíž zpravidla ve stanovách takových společností najít, jak bylo řečeno, s určitou nutností, že jednak se snaží o bratrství, jednak o výhledy do duchových světů. Znalci takových společností vědí, že se v těchto společnostech založených na bratrství a na duchovních výhledech vyskytuje nejvíce nesváru, nejvíce příležitostí k rozkolům a rozdělení, ku tvoření samostatných skupin v rámci větší společnosti, k odchodu skupin, k ostrému potírání těch, kdo zůstali, těmi, kdo vystoupili a tak dále. Zkrátka, že lidské spory bují vlastně v těchto bratrstvích nejhojněji. Je to zvláštní úkaz. Ale anthroposofie nám také umožňuje, abychom tomu zjevu

porozuměli z jejích vlastních poznatků. Co uvádím v těchto dvou přednáškách - smím-li se vyslovit pedantsky - patří k systému anthroposofie. Třebaže nemá být konána povšechná přednáška diskusního rázu, přece to má být přednáška anthroposofická, právě ve spojitosti s tímto shromážděním.

Vrátíme-li se totiž opět k tomu, o čem jsem se již včera zmínil, shledáváme se se třemi stupni lidského prožívání, vzhledem k tomu, jak se projevuje lidské vědomí. Máme člověka, jenž je v hlubokém spánku, zejména ve spánku snivém, jenž tedy pro určité podřízené vědomí prožívá určitý svět obrazů, který v tomto snění pokládá za skutečnost. Víme, že ten člověk je tu osamocen mezi ostatními lidmi, spolu s nimiž žije ve fyzickém světě; tito lidé s ním nemají společné zážitky. Není tu možné si vyměňovat prožitky. Víme, že pak člověk může z tohoto stavu vědomí vstoupit do obvyklého každodenního vědomí, k němuž je probuzen, jak jsem včera vysvětlil, vnějšími přirozenými jevy a také vnější přirozeností druhého člověka. Tu se již probouzí prostě působením přirozených pudů a životních nutností určitý pocit pospolitosti, jemuž se zvláště řečí vychází vstříc. Ale pohlédneme nyní na smísení obou těchto stavů vědomí. Pokud je člověk ve zcela normálních životních poměrech, pokud časově svým normálním stavem duše a těla rozlišuje to, co prožívá jako osamocený člověk ve snu, od toho, co prožívá spolu s ostatními lidmi, potud bude žít ve svém světě snů a v obvyklém světě skutečností způsobem přiměřeným sobě a ostatním. Mysleme si však, že nějaký člověk je následkem něčeho patologického - a tak je to nutno v tomto případě nazvat - v postavení, že v bdělém denním vědomí, když je tedy s ostatními lidmi pospolu, nevytváří ony představy a ono citění, které mají ostatní lidé. Mysleme si, že následkem chorobného stavu svého uspořádání vnáší do bdělého denního vědomí svět představ nebo citů, který se podobá světu snů. Místo logického členění svých myšlenek vnášel by pak do bdělého denního vědomí svět obrazů podobný světu snů. O takovém člověku říkáme, že není zdravého ducha. Nyní nás však hlavně zajímá, že takový člověk nerozumí ostatním, oni jemu také ne, neposuzují-li jej právě lékařsky, patologicky. V té chvíli, kdy stav duše tohoto druhého, dejme tomu podřazeného stavu vědomí je vnášen do normálního, výše utvářeného stavu vědomí, v té chvíli stává se takový člověk mezi lidmi hrozným egoistou. Jen to uvažte a zjistíte, že takový člověk sleduje pou ze to, čeho se sám domýšlí, a tak se rozchází s ostatními, protože ti druzí nemohou pochopit jeho důvody; u takového člověka může dojít k nejprudším excesům, protože nežije ve společném duševním světě s ostatními.

Přejdeme teď od těchto dvou stupňů vědomí k dvěma stupňům dalším: k vědomí každodennímu, k němuž jsme vedeni přirozenou cestou vnějšího dění, a postavme proti němu jiný, třeba výše vytvářený stav vědomí, který se může určitým způsobem probudit tím, že se probouzí nejen působením přirozených vlivů okolního světa, nýbrž působením nitra druhého člověka. Probouzí se tedy člověk, i když to obvykle není ve vědomí ihned zcela jasné, k takové naznačené úrovni vědomí. Jsou ovšem mnohé jiné cesty, jak vstoupit do vyšších světů; to všechno víte z mé knihy: „Jak poznáme vyšší světy?“ Ale v těch chvílích, v nichž člověk je tak šťastný, že je může přiměřeně strávit s ostatními lidmi, dostává se mu možnosti chápat věci, ocítat se před věcmi, které jinak nechápe, nebo k nimž se jinak nedostane. Tak se naskytá možnost žít především s tím, co znalec duchového světa označuje právě výrazy, jež se týkají světa duchového. Naskytá se tu možnost hovořit o těle fyzickém, éterném, astrálním, o lidském já. Lze pak mluvit o opakujících se pozemských životech, o karmických souvislostech opakujících se životů. Ano, je tu možnost vnášet celý duševní stav všedního vědomí do tohoto vyššího světa, jehož se takto člověk účastní. Ale to je na jiném stupni totéž, jako když vnášíme konfiguraci snivé obraznosti do denního života. To se člověk stává na jistém stupni egoistou zcela přirozeným způsobem. Stává se jím, neuvědomí-li si: musíš se dívat zcela jinak na to, co patří vyššímu, duchovému, nadmyslovému světu, než jak se díváš na věci ve světě smyslovém! Musíš se naučit změnit své myšlení i své citění! Jako musí snící člověk takřka zaklapnout do zcela jiného stavu vědomí, chce-li ve všedním vědomí žít s ostatními lidmi, tak si musíme uvědomit, že nelze tímž stavem duše, v němž pohlížíme na každodenní věci, pohlížet na věci, podávané nám v anthroposofii.

V tom právě spočívá ona potíž dorozumění se mezi tímto denním vědomím, které je také našim obyčejným vědeckým vědomím, a nazíráním, které musí podávat anthroposofie. Když přijdou lidé a mluví spolu o tom a onom, jeden ve svém obvyklém vědomí, tedy též v obvyklém vědeckém vědomí, druhý pak s oním vědomím, které je schopno usuzování, jaké je nezbytné ve světě nadsmyslovém, pak je tomu přesně tak, jako kdyby se někdo, kdo vypráví sny, chtěl dorozumět s druhým, jenž mluví o věcech vnější skutečnosti. A když se pak sejde více lidí s tím, co chovají ve svém každodenním vědomí a nepozvedají se plným cítěním k nadsmyslovému světu, když se sejdou takoví lidé, aby prostě ve svém obvyklém, všedním duševním stavu vyslechli mluvu nadsmyslového světa, pak je tu nezměrně veliká možnost, že se dostanou do rozporů, protože se mezi sebou nej přirozenějším způsobem stávají egoisty. Proti tomu je ovšem mocný prostředek, jenž však musí být v lidské duši také teprve vyvíjen. Tento prostředek je nejvnitřnější produševněná tolerance. Ale tu je právě třeba si osvojit. V obyčejném vědomí denního prožívání postačí pro potřeby většiny lidí zcela nepatrný stupeň tolerance, a mnohou věc prostě napraví přirozené okolí. Ale v tomto obvyklém vědomí denního života je tomu přece tak - kdo má životní zkušenosti, ten to ví - že dvěma lidmi, kteří spolu mluví, nejde velice často o to, aby druhého vyslechli. Dnes se přece rozmohl zvyk, že člověk ani není řádně vyslechnut, nýbrž vždy po čtvrtině jeho věty začne už hovořit ten druhý. protože ho vlastně ani nezajímá, co se říká, poněvadž má zájem jen na svém vlastním mínění. To se stává, byť s politováním, ve fyzickém světě. Ale v duchovém světě už to tak nejde. V duchovém světě musí být duše prolnta naprosto bezpodmínečnou tolerancí. Tady je třeba vychovat se tak, abychom s plným klidem přijímali i to, s čím ani v nej menším nesouhlasíme. A to nikoli s povýšenou trpělivostí, ale že to určitým způsobem vnitřně věcně tolerujeme jako oprávněný výrok druhého člověka. Ve vyšších světech to má vlastně zcela nepatrný smysl, činit proti něčemu námitky; kdo je zkušený v záležitostech vyššího světa, ví dobře, že o nějakém faktu mohou být vyslovena naprosto opačná mínění například jám a někým jiným. Dovedeme-li opačný názor druhého člověka přijmout s toutéž tolerancí - prosím, poslechněte si to! - jako svůj vlastní, pak teprve nabýváme nutného sociálního duševního uzpůsobení pro prožívání toho, co tu je jako teorie zvěstováno z vyšších světů. Tento morální základ je právě nutný pro správný vztah člověka k vyšším světům. Rozpory v takových společnostech, jak jsem je charakterizoval, spočívají prostě na okolnosti, že lidé chtějí ze senzacechtivosti slyšet, že člověk má nejen tělo fyzické, ale také tělo životní, tělo pocitové, své já a tak dále a přijímají to jako něco senzačního, ale svoji duši nepřetvářejí k tomu, čeho je třeba, aby to prožili jinak, než jak ve fyzickém světě prožívají stůl nebo židli, které ve fyzickém světě také prožíváme jinak než ve snu. Když tedy lidé vnášejí své všední duševní uspořádání do svého domnělého chápání pouček o vyšším světě, pak dospívají takovým způsobem zcela samozřejmě k egoismu a sporu. Tak je možné porozumět tomu právě z chápání zvláštností vyšších světů, že může snadno právě ve společnostech s duchovním obsahem vzniknout spor a váda, a že je nutné, aby se člověk pro takové společnosti vychovával tak, aby nezměrně obsáhlejší měrou snášel druhého, než je tomu zvyklý ve fyzickém světě. Stát se anthroposofem neznamená poznávat anthroposofii jen jako teorii, nýbrž být anthroposofem vyžaduje v určitém smyslu přetváření duše. Ale určití lidé toto nechtějí. Proto také nebylo porozuměno tomu, když jsem řekl: Je dvojí způsob zabývat se například mojí knihou „Theosofie“. Můžeme ji číst, anebo třeba také studovat tak, že k ní přistupujeme v obyčejném duševním stavu a tuto knihu z toho obyčejného duševního stavu posuzujeme. Pak je to, co se v duši děje, čteme-li „Theosofii“, téže hodnoty, jako bychom četli kuchařskou knihu. V hodnotě zážitku není pak rozdíl mezi četbou „Theosofie“ a četbou kuchařské knihy; počínáme-li si tak, pak při čtení této „Theosofie“ na vyšším stupni sníme, ale nežijeme. A když člověk takovým způsobem o vyšších světech sní, pak nevzniká z podnětů plynoucích z vyšších světů mezi lidmi největší svornost, nejobsáhlejší tolerování jako něco, čeho se člověk mohl dopracovat, nýbrž na místo jednotnosti, která

může být právě darem studia vyšších světů, vzmáhají se stále šířeji působící spory a vády. Tím jsem naznačil podmínky hašteření a svárů ve společnostech, které spočívají na nějakém druhu nazírání do duchovných světů. Řekl jsem, že do duchovných světů vedou právě různé cesty, které jsem z části popsal v knize „Jak poznáme vyšší světy“. Musí-li se pak někdo intenzivněji zabývat hledáním poznatků z vyšších světů, pak to podmiňuje určité uzpůsobení duše, jak to nyní pochopíte z toho, co jsem uvedl včera a dnes. A tak bude vlastnímu badateli v duchovných světech zejména nutné určité uzpůsobení duše. Pravdu v nadsmyslových světech nemůžeme najít, musí-li být duši stále vnucováno to, co se zcela oprávněně děje ve fyzickém světě, musí-li se člověk po dobu duchového bádání stále zabývat tím, co od něho vyžaduje myslit ve smyslu fyzického světa. Připustíte pak, že ten, kdo odpovědným způsobem sděluje svým bližním něco z duchového světa, jenž se tedy prostě podle zvyklostí v ostatních vědách může zvat duchovním badatelem, potřebuje ke svému bádání mnoho času. A tak poznáte jako oprávněné, že i já sám potřebuji čas pro probádání toho, co nyní postupně stále obsáhlejší a obsáhlejší měrou přednáším jako duchovní vědu, jako anthroposofii.

Potřebný čas si může člověk opatřit podle svého osudu, když je zcela sám. Neboť kdo je skutečným duchovním badatelem a chce zodpovědně svým bližním sdělovat, co nachází ve světě ducha, osvojí si tu zvláštní vlastnost - a to je zcela přirozené - že se nestará o své protivníky. Ví, že odpůrce mít musí, ale nezáleží na tom, že se vyskytují námitky proti věcem, které vyslovuje; tyto námitky si může učinit sám. A tak je to přirozený stav duše, že badatel v duchovnu kráčí kladně naladěm svojí cestou a nedbá mnoho na námitky, není-li k tomu tu neb onde nějaká zvláštní příčina.

Tento stav duše však nelze zachovat, má-li badatel po boku Anthroposofickou společnost. Neboť pak přibude k pouhé odpovědnosti za pravdu odpovědnost za jednání společnosti, která se, jak se tak často říká, chce učinit nástrojem pravdy. A tady je třeba mít účast na odpovědnosti této společnosti. Až po určitý stupeň snáší se to ještě se správným chováním vůči odpůrcům. Takové to bylo se mnou a s touto Anthroposofickou společností až k roku 1918. Ohlížel jsem se, pokud bylo možno, málo na to, co bylo namítáno, a to v důsledku - ač to zní paradoxně - vám popsané tolerantnosti. Proč mám být tak netolerantní, stále znova vyvracet námitky svých odpůrcům Vše přijde do správných kolejí přirozeným pokrokem ve vývoji lidstva. A proto mohu říci: Ne sice docela, ale do značné míry byla tato otázka v pořádku až do roku 1918. Když však Společnost přejde k tomu, že do sebe včleňuje věci, jako naše Společnost od roku 1919, pak se ocitáme ve stavu, kdy zodpovídáme vůči těmto včleněným věcem, pak se osud těchto přijatých věcí spojuje s osudem Anthroposofické společnosti, a osud Anthroposofické společnosti opět s osudem duchovního badatele. Pak vzniká dvojí možnost: buď musí duchovní badatel vzít do svých rukou, aby se hájil proti svým protivníkům, to jest zabývat se samými věcmi, které jej nutně odvádějí od duchovního bádání, protože nelze konat obojí zároveň, anebo je odkázán na to, protože si musí udělat čas pro své duchovní bádání, přenechat řízení s odpůrci těm, kdo svým způsobem přejali odpovědnost za zevně založené útvary. Proto se také z vnitřních anthroposofických důvodů od roku 1919 podstatně změnila situace uvnitř naší Anthroposofické společnosti. Protože se Společnost rozhodla prostřednictvím svých jednotlivých osobností založit takové zevní útvary, a protože základ, na němž vše spočívá, je přece jen anthroposofie, musí být jejich základ hájen právě těmi, kteří nenesou plnou odpovědnost za vnitřní oprávnění toho, co musí být den za dnem připojováno k duchovnímu bádání skutečným bádáním.

Velká část odpůrců je vlastně toho druhu, že žijí v některých zcela určitých životních souvislostech. Tak například studovali to nebo ono; je pak obvyklé o těch nebo oněch věcech myslit tak či onak. Tím, že musí tak či onak myslit, musí se stát odpůrci anthroposofie. Ani nevědí, proč se jimi mají stát, ale musí se jimi stát, protože jsou nevědomky na vodítku toho, co je vychovávalo a co prožili. Tak je tomu vnitřně. Zevně je tomu tak, že přirozeně v zájmu zdaru nebo zkázy toho, co bylo s Anthroposofickou společností založeno, musí být i takoví odpůrci příslušným způsobem odraženi. Avšak vlastní vedoucí osobnosti mezi odpůrci vědí velmi dobře, co chtějí. Jsou mezi nimi takoví, kteří jsou dobře seznámeni se zákony duchovního bádání, byť i z jiného hlediska než anthroposofického, a tito odpůrci

vědí, že je to nejlepší prostředek neustále bombardovat toho, jenž potřebuje klid k duchovnímu bádání, nepřátelskými spisy a námitkami, aby tak byl odváděn od svého duchovního bádání. Neboť tito lidé vědí dobře: vyvracení námitek odpůrců nelze sloučit s duchovním bádáním. Svými námitkami chtějí házet hůl pod nohy. Tak je jednoduše psaní takových věcí odpůrci čin. Lidem, kteří vlastně vědí, oč jde, ani vůbec nezáleží na tom, co stojí v jejich knihách, nýbrž aby tyto knihy byly duchovnímu badateli prostě házeny na hlavu. A zvláště jim velmi záleží na tom, nějakými triky a podobnými prostředky jej donutit, aby se sám hájil.

Tyto věci je třeba uvážít plně objektivně. Vědět o nich je prostě úkolem těch, kteří právem chtějí být v Anthroposofické společnosti. Nuže, co jsem právě řekl, je něco, o čem mnoho lidí ví. Jenomže je v takových kruzích u mnohých, kteří to vědí, právě naprosto obvyklé navenek o tom nemluvit. Zkušenost ukazuje, že nelze takového něco v Anthroposofické společnosti už vůbec vykonat. V Anthroposofické společnosti byly vytištěny cykly, na nichž je uvedeno: „Pouze pro členy“. Dnes je možno v Německu, a také jinde, jít do veřejných knihoven a tyto cykly si vypůjčit. Také ti, kdo nejsou v Anthroposofické společnosti, mohou tyto cykly mít, a ráz nepřátelských spisů dokazuje, že je mají, i když to bylo někdy obtížné si je opatřit. Ale tito lidé se lekají obtíží méně než mnohdy anthroposofové. Onen způsob utajování, jež mohou dnes ještě zachovávat mnohé společnosti, je právě nemožný při zvláštním rázu Anthroposofické společnosti, kde má zůstat každý svobodným člověkem, kde se neskládá žádný slib, nýbrž prostě se vstoupí, aby se člověk stal čestným vyznavačem. Něco takového je v Anthroposofické společnosti, která musí být ustavena co nejmoderněji, nemožné. A nesnažím se o to, aby to bylo možné. Kdybych o to usiloval, nedoporučoval bych vám teď, aby vedle staré Anthroposofické společnosti bylo založeno volné sdružení. Neboť uvidíte, jak mnohem více bude tímto volným sdružením vytvořeno odtoků do široké veřejnosti pro to, o čem starší členové míní, že to musí uschovávat ve skříni. Ale kdo nechce anthroposofii zařadit ve smyslu nejmodernějšího myšlení a citění lidí, nerozumí právě nejvnitřnějším podnětům anthroposofie. Proto je tím více nutné, aby byly podmínky pro takovou společnost pochopeny.

Neuvádím nyní něco snad z nějaké ješitné pošetilosti, nýbrž jako příklad z vlastního prožitku. Minulé léto jsem konal v Oxfordu přednáškový cyklus o pedagogice ve waldorfské škole. V jednom anglickém časopisu se objevil článek, necituji doslovně, ale podle smyslu, jenž začíná asi tak: Kdo prostě byl jako mimostojící takřka vevát do přednášek tohoto oxfordského pedagogického cyklu, ten by byl nemohl, nevěda, kdo je dr. Steiner, a že má co činit s anthroposofií, vůbec pozorovat, že tu mluví zástupce anthroposofie, nýbrž byl by jej mohl pokládat za někoho, kdo mluví o pedagogice jen z jiného hlediska, než jaké zaujímá on sám. Tato charakteristika mne neobyčejně potěšila, protože ukazuje, že jsou lidé, kteří si všimají, čeho bych rád dosáhl, aby totiž z jednotlivých vývodů, které podávám, nebylo ihned znatelné, že to je stanovisko anthroposofické. Z toho je to samozřejmě podáváno. Ale toto stanovisko bude možné zaujmout jen tehdy správně, vede-li k objektivitě, nevede-li k jednostrannosti, nýbrž dovolí, aby člověk mohl každou jednotlivost poznat a posoudit sám za sebe. A než jsem konal tento oxfordský cyklus, tedy dříve než se tento článek objevil, učinil jsem jednou pokus, který se vám možná bude zdát nevýznamný. Byl jsem přece také v červnu na vídeňském sjezdu a konal jsem tam 12 přednášek ve dvou cyklech. Vytkl jsem si úkol, že se v žádné z 12 přednášek nesmí objevit slovo „anthroposofie“; a také se neobjevilo. Ani se tam nevyskytuje něco takového, při čem bychom řekli: anthroposofický světový názor praví to nebo ono. Přirozeně bylo právě proto všechno anthroposofické. Nechci pedanticko-šosácky říkat, že by mělo být bodem programu, aby slovo anthroposofie nebylo nikdy vyslovováno. Samozřejmě to ani nechci. Ale duch, z něhož se musí navenek působit, chceme-li ke světu zaujmout správné stanovisko, tento duch se tímto způsobem

projeví. Tento duch by měl také svobodně působit v činných a vedoucích osobnostech Anthroposofické společnosti. Jinak budu opět já sám činěn odpovědným za to, co se v rámci Anthroposofické společnosti dělá jako něco neanthroposofického. A potom si bude svět právem jedno s druhým ztotožňovat. Jde tedy i v takových věcech o to, aby objektivní duch byl správně vystižen, a především, aby se tento anthroposofický duch také projevil. K tomu je ovšem třeba se určitou měrou teprve vychovat. A tato sebevýchova je v kruzích Anthroposofické společnosti nutná; v tom směru byly právě, a to vlivem založených útvarů, učiněny v posledních letech nesčetné chyby. Poukazuji na to objektivně, aniž bych se chtěl někoho osobně dotknout. Má-li Anthroposofická společnost prospívat, musí prostě u každého jednotlivého člena zavládnout plné uvědomění těchto věcí. Ale to nemůže být podle povahy dnešního sociálního stavu jinak, než pokusí- me-li se o živý styk, i kdyby to mělo být například jen pomocí nějakých písemných sdělení a podobně, mezi jednotlivými kruhy Anthroposofické společnosti. K tomu však patří živý zájem jednotlivých článků - neříkám členů - Anthroposofické společnosti pro záležitosti celé Společnosti a především pro otázky vývoje samotné anthroposofie. I v tomto směru se mnohého nedostává! Kdyby tu nebyla Anthroposofická společnost, byl by tu pravděpodobně nějaký počet anth- roposofických knih. A nebylo by po stránce spolkové třeba starat se o ty, kdo je čtou. Byli by rozptýleni po celém světě, snad by také tvořili pospolitosti podle své karmy; ale nebylo by třeba být s nimi zevně spojen. Pro duchovního badatele se tím mnoho nemění, i kdyby Společnost měla takovou tvářnost, jakou měla až do roku 1918. To se však mění ihned, spojí-li se odpovědnost platná pro fyzickou úroveň s Anthroposofickou společností. Vidíte, tyto věci pronáším dnes rozhodněji než jindy, ale vyslovil jsem je v té či oné podobě tehdy, když jsme stáli na počátku zakládání nových útvarů. Nemohl jsem je přece šeptat každému členu zvlášť do ucha. Nevím ani, zda by to bylo mnoho prospělo. Ale Anthroposofická společnost byla přece zde, a měla své vedoucí osobnosti. Ty musí pečovat o to, aby se tato Společnost vyznačovala takovou organizací, aby mohla do sebe přijímat věci skutečně bez ohrožení anthroposofického bádání.

To je takřka záporný pohled na budování pospolitosti, kdežto včera jsem před vámi vytýčil kladná hlediska. Řekl bych, že každý, kdo se snaží o utváření takové pospolitosti, jak jsem ji podle jejích podmínek kladně vylíčil, musí si být vědom, co v dnes naznačeném způsobu souvisí s další cestou v Anthroposofické společnosti a s jejím životem. A jmenovitě v jednotlivých oblastech anthroposofického života je třeba brát na to zřetel.

V tomto směru je tu například to, co uvedu a co je, jak věřím, neobyčejně poučné. Znovu tu přicházím k tragické kapitole Goetheana, jehož jsme pozbyli. Mohli jsme v tomto Goetheanu po tři týdny v září a říjnu 1920 konat první - jak byl nazván - vysokoškolský kurs. Již včera jsem popsál, jak toto Goetheanum mělo zcela určitý, z anthroposofického cítění vzešlý umělecký sloh. Jak vznikl, zničil tak, že určitý počet osobností, jimž nelze ani dost poděkovat, se ujal v roce 1913 úkolu vybudovat domov pro to, co tu tehdy v užším smyslu pro anthroposofii již bylo a co případně mohlo ještě v tomto užším smyslu pro anthroposofii vzejít. To znamená domov pro mysterijní hry, pro eurytmii tehdy ještě v zárodku, ale rozhodně již pro takové věci slibný, domov především pro vlastní anthroposofické úvahy, které na základě duchovně-vědeckého bádání rýsují obrazy světa. To bylo tehdy v mých úmyslech přede mnou, jenž jsem byl zmocněncem oněch osobností, anebo jsem se za takového alespoň pokládal. Měl jsem před sebou úkol, zřídít pro tuto práci stavbu ve vhodném, s touto prací umělecky souhlasícím slohu. Tak vzniklo Goetheanum. Tehdy nebyli v našem středu ještě vůbec učenci, vědci. Anthroposofie pronikla až po určitý bod do oboru věd. Ale k čemu došlo později, že byly v Anthroposofické společnosti pěstovány jednotlivé obory, to tehdy nebylo. Co vznikalo, vznikalo tak, že to plynulo přímočaře z anthroposofie,

jako konečně i celá waldorfská pedagogika; ta je vlastní příklad, jak něco zcela vyplynulo z anthroposofie. Pro takové věci musel být nalezen umělecký sloh: jsem přesvědčen, že byl nalezen v Goetheanu. Válka poněkud zdržela stavbu Goetheana. Roku 1920 byla pak konána ona řada přednášek, o nichž jsem se právě zmínil. Byla konána na podnět učenců, kteří zatím, způsobem hodným díky, vstoupili do Anthroposofické společnosti. Tento vysokoškolský kurs byl těmito učiteli také uspořádán a opatřen programem. Mně byl program nabídnut. V Anthroposofické společnosti panuje právě, jak jsem přesvědčen, nejabsolutnější svoboda. Mnozí lidé kolem nás si myslí, že v této Anthroposofické společnosti se děje jen to, co si Steiner usmyslí. Většinou však se dějí věci, na něž by si on vůbec nepomyslel. Ale Anthroposofická společnost tu přece není pro mne, nýbrž je tu pro anthroposofy. A pak jsem tu seděl, sledoval jsem skutečně s velkou pozorností řadu přednášek konaných v září - říjnu 1920 - podávám jen bezprostřední dojem, nikoli nějakou kritiku - a přehlédl jsem zrakem vnitřek stavby. Popsal jsem v týdeníku „Das Goetheanum“, jak například pro eurytmické umění pokračují linie Goetheana do pohybu člověka; ale to vše muselo přece v Goetheanu podle původních záměrů tak být. Přecházel jsem duchovním zrakem po vnitřku stavby a viděl, jak tato vnitřní architektura, plastika a malířství souhlasily s tím, co řečníci pronášeli z pódiu. A tu jsem shledal - nebylo přece nutné to tehdy lidem věšet na nos: že všechno to, a budiž to řečeno v nejlepším smyslu slova, co bylo anthroposofickým tablo, kdy se hovořilo v nej užším smyslu z anthroposofie, všechno to bylo podivuhodně v souladu se slohem stavby. Pro řadu přednášek měl jsem však pocit: ano, ty by měly být vlastně konány teprve až Goetheanum jednou dospěje k tomu, že bude zřízena celá řada vedlejších staveb, jež budou ve svém stavebním slohu opět takové, aby souhlasily s těmi speciálními studii a speciálními úvahami. Goetheanum vskutku spoluprožilo ve svém téměř desetiletém osudu Anthroposofické společnosti, a bylo možno snadno pozorovat vycítěním harmonie nebo disharmonie slohu stavby s tím, co se uvnitř konalo, jak vskutku přibývalo do přímého pokračujícího proudu anthroposofického duchovního hnutí něco neorganického.

Vidíte, to vskutku není řečeno jako pohana, anebo abych řekl, že něco nemělo tak být. Přirozeně to byla nutnost, aby se vše tak stalo. Ale na druhé straně tím vznikla druhá nutnost, že nyní byly chemie, fyzika, matematika a tak dále, opět znovuzrozeny z anthroposofie, aby došlo k popsanému již posunu vědomí vpřed. Neboť obvyklé pozorování nestačí, má-li se hovořit ve smyslu anthroposofie. Tento posun tu nebyl vždy. Na Goetheanu jej bylo vidět umělecky, v jeho slohu, na Anthroposofické společnosti jej pozorujeme na onom zjevu, který se pak zhustil v mrak, jenž nás tyto dny zahalil. A je tu úkol, a musí tu být pro budoucnost, že nyní, když již věda vplynula do anthroposofie - budiž samozřejmě díky tomuto osudu - musí být z této anthroposofie znovuzrozena. A nemá to smysl, ztrácet se v nepodstatných polemikách, nýbrž je tu především naléhavý úkol jednotlivé vědní obory znovuzrodit z anthroposofie. Jakýsi druh surogátu byl vytvořen v době, kdy bylo vůbec třeba hledat náhražky. Byl jsem mnohokrát vybízen - opět to vyplynulo z nutnosti - abych konal cykly přednášek pro ten či onen kruh o věcech, které by se snad vyvinuly ve správném tempu anthroposofického života teprve později. Tak tu byly ty cykly. Pro tyto cykly bylo by bývalo především nutno použít je k tomu, aby byly jednotlivé vědy z anthroposofie znovuzrozeny. To byl anthroposofický zájem. A tento zájem byl by býval něčím, co by bylo rozhodně pro vývoj Anthroposofické společnosti v naprosto eminentním smyslu plodné. Všechny tyto věci je třeba vědět. V průběhu různých seminářů, jež se tu nebo onde konaly ve vysokoškolských kurzech, ukládal jsem vždy znova a znova úkoly, a také jsem uložil v posledním proslovu ještě jednu úlohu pro matematické fyziky; tento proslov jsem mohl konat v malém sále Goetheana při přírodovědeckém kursu, pořádaném na sklonku roku 1922, který měl po Novém roce 1923. v Goetheanu pokračovat. Tam jsem ještě řekl, že by bylo nutné vyřešit úlohu, jak lze hmatový prostor uvést do matematických vzorců v protikladu k prostoru zrakovému; a podobné věci byly tu uváděny vždy znova. Bylo to již tady, doba k tomu vyzývala, ale bylo to

všechno třeba zpracovat anthroposo- ficky tak, aby to mohlo něco poskytnout nej širším anthroposofickým kruhům, které se dále vůbec nebudou starat o hmatový a zrakový prostor a tak dále. Neboť jsou tu takové cesty, po nichž to, co snad může učinit jen jeden člověk, stane se pak ve zcela jiné formě, do níž je to vlito, plodným pro velký počet lidí. Tak právě těmi, řekl bych, mimořádně unáhlenými zařízeními, jež byly od roku 1919 učiněny, a je třeba stále zdůrazňovat hlavně následkem okolností, že tu různé osobnosti založily všechno možné a potom již dále nepůsobily na tom, co samy založily, vznikaly potíže za potížemi, a právě z těchto potíží vzešlo všechno to, před čím nyní stojíme. Ale v ničem z toho netkví nic, co by bylo námitkou proti anthroposofii samé. A to je to, čeho si mají být milí přítomní vědomi, že může být všude jednotlivě vysloveno to, čím vznikly potíže, a že může být ostře zdůrazněno, že není oprávněné, aby pro tyto potíže byla anthroposofie sama nějak peskována. Proto bych rád právě v návaznosti na tento hlubší výklad opravil slovo, které tu bylo včera z tohoto pódia vysloveno a nad nímž jsem se právě musel pohoršit. Bylo řečeno, že si nejsme vědomi - tak nějak - že vlivem odpůrců může být anthroposofické hnutí zničeno. To nemůže! Ze strany odpůrců může vzejít největší nebezpečí pro Anthroposofickou společnost, třeba i pro mne osobně a tak dále. Ale anthroposofickému hnutí, tomu se nebude moci stát žádná újma, anthroposofické hnutí může být nejvýše odpuřeno. A v tomto ohledu a v mnohých podobných ohledech bylo v posledních letech zdůrazňováno také mnou samým: je třeba rozlišovat anthroposofické hnutí od Anthroposofické společnosti. Nebylo to proto zdůrazněno, že by již nebylo třeba ohlížet se na Anthroposofickou společnost, nýbrž z toho důvodu, že vskutku hnutí anthroposofické a Anthroposofická společnost se k sobě mají jako obsah a nádoba, i pro jednotlivce jako obsah a nádoba. A též v této oblasti je třeba, řekl bych, být si plně vědom jasných idejí. Není třeba ani házet na jednu hromadu anthroposofii a Anthroposofickou společnost, ani se nesmí zapomínat, že vývojem v posledních třech až čtyřech letech vlastně osud vnějšího rozvoje anthroposofie úzce pro její členy srůstá s osudem Anthroposofické společnosti. Věci leží zdánlivě velmi blízko sebe, a přece je třeba ostře je vzájemně rozlišovat.

Teoreticky vzato by tu mohla být nějaká waldorfská škola, kdyby nevznikla Anthroposofická společnost. Ale ve skutečnosti ne, protože by tu nebyli lidé, kteří přispěli k jejímu založení, řízení, zaopatření a tak dále. Reálná logika, logika skutečnosti je tedy rozhodně jiná než abstraktní logika rozumu. Tady je důležité, aby to prohlédl každý člen Anthroposofické společnosti. A jako takový člen musí člověk právě nabýt aspoň citového dojmu, že k chápání vyšších světů je rozhodně třeba mít vědomí o tom, že nadsmyslové věci je možné zvědět jiným způsobem, než jak je to obvyklé ve fyzickém světě. Proto se může člověku ve fyzickém světě zdát něco tak správným, jako se někomu jeví správným obsah snu, je-li sám snící; ale proto přece zůstává vnášení souvislosti snu do souvislosti všedního vědomí zjevem nenormálním, škodlivým. A tak je také škodlivé všechno vnášení věcí, o nichž jsme ve všedním vědomí právem přesvědčeni, do vědomí, které máme vyvíjet při chápání duchovných světů. Mohu vám to vysvětlit na zcela určitém příkladu. Protože lidé v novější době tak nezměrně zabředli do intelektualismu a zevního empirismu, platí dnes již také pro ty, kteří vůbec nejsou s nějakou vědou zvláště obeznámeni, heslo: řekne-li někdo něco, musí to také dokázat. A miní tím zcela určitou formu použití zprostředkujícího myšlení. Nevědí právě nic o bezprostředním poměru, který může mít lidská duše k pravdám, o poměru, který je bezprostředním chápáním pravdy, tak, jako oko nedokazuje červeň, nýbrž na ni hledí. Ale v oboru intelektuálním, rozumovém, je tomu tak, že jeden článek pojmový musíme nechat vzejít z druhého. Pro fyzickou úroveň je jak jen možno dobré, že se stáváme rozumnými, když můžeme dokázat tak nezměrně mnoho, že máme dobrou techniku v dokazování, že nám to dokazování jde, jak se říká, jako po másle. To je velmi dobré pro fyzickou úroveň. A také pro duchovního badatele je dobré, osvojil-li si ve světě fyzickém mnoho z techniky tohoto dokazování. Kdo se blíže seznámí s intencemi našeho výzkumného ústavu, uvidí, že pro všechny věci, kde lze použít dokazování v tomto smyslu, tohoto dokazování též užíváme. Ale - dovolu, abych užil groteskního slova - pro chápání vyšších světů, když do něho vnášíme toto dokazování tak jako souvislost snu do denní

skutečnosti vědomí, tehdy se stáváme hloupými. Neboť tato metoda dokazování ve vyšších světech je přesně totéž, jako vnášení souvislosti snu do vědomí každodenní skutečnosti. V novější době vpravili se lidé do toho, že v tomto dokazování spatřují něco samozřejmého. V mnohých oborech jeví se přímo hrozně, jak toto dokazování působí ochromujícím způsobem.

Náboženství, které rozhodně nespočívá na ničem, které ve starších svých formách nespočívá na ničem, co souvisí s intelektuálně rozumovým dokazováním, nýbrž se zřením, se stalo dokazující racionalistickou teorií. A postupně dokazuje svými nejextrémnějšími zástupci, že celé náboženství není pravdivé, protože je celkem samozřejmé, že právě tak, jako se staneme abnormálními lidmi, vnášíme-li souvislosti snu do svého každodenního vědomí, tak se také staneme abnormálními pro vědomí vyšších světů, vnášíme-li tam souvislosti, které po právu platí jen ve fyzickém světě. Teologie se stala buď reálnou vědou, která věci prostě přijímá, nebo je teologií, která jako dokazující věda je schopna náboženství nikoli zakládat, nýbrž ničit. Tyto věci, moji milí přátelé, musí být v Anthroposofické společnosti nutně prožity s jasným vědomím. Neboť není-li tomu tak, pak se stavíme již předem bez uvažování jako všestranný, všem úrovním světa rozumějící člověk do světa lidí, do života, zatímco představí- ine-li si to, co plyne s nesčetných předcházejících cyklů, nemůžeme jako lidé vůbec existovat bez předchozího duchovního vývoje.

Duchovnímu badateli není třeba, aby vystupoval proti svým odpůrcům s důkazy, neboť všechno, co může být namítnuto proti tomu, co říkám, mohou si odpůrci jednoduše vyjmout z mých spisů, neboť já upozorňuji všude, kde je to třeba, jak vypadá fyzické dokazování něčeho nadsmyslového. Na různých místech říkám sám to, co odpovídá námitkám odpůrců, takže vlastně většinou by bylo třeba jen mne opsat, aby mne někdo vyvrátil. Ale jde o to, že je nutno o všech těchto jednotlivostech v oblasti Anthroposofické společnosti nabýt vědomí. Pak budeme stát ve Společnosti pevně; zabýváme-li se anthroposofickým světovým názorem, budeme pevně stát jak ve fyzickém světě, tak i ve všech možných světech.

Ale potom také vytěžíme z anthroposofických podnětů lidskou schopnost lásky, sociální zharmonizování a vše, co patří k sociálnímu životu. Pak nebude moci vládnout spor, hašteření, rozkol a odštěpení, nýbrž při veškeré osamocenosti nastoupí opravdová lidská svornost mezi všemi anthroposofy. A pak nebudeme, přesto, že jsme vyznavači názorů vyšších světů, chodit ve fyzickém světě jako nějací snilkové, nýbrž budeme se chovat jako lidé, kteří stojí oběma nohama ve skutečnosti, protože jsme si zvykli nesměšovat ty dvě věci, jako také nesmějí být směšovány skutečnosti snu a skutečnosti fyzické roviny v obvyklém životě.

Proto záleží na osvojení si určitého duševního rozpoložení, jistého stavu vědomí u všech, kdo se v nej plnějším slova smyslu chtějí scházet jako správní členové v Anthroposofické společnosti. Budeme-li proniknutí tímto duševním stavem, budeme-li proniknutí tímto vědomím, pak založíme tu správnou anthroposofickou pospolitost; a potom také bude Anthroposofická společnost kvést a prospívat, protože ta možnost v ní rozhodně spočívá.